

Stanowisko Komitetu Biotechnologii przy Prezydium PAN w sprawie GMO - Genetycznie zmodyfikowane organizmy; szanse i zagrożenia dla Polski.

Genetycznie Zmodyfikowane Organizmy (GMO) i inżynieria genetyczna, będąca podstawą nowoczesnej biotechnologii mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju biogospodarki. W zgodnej opinii ekspertów Komisji Europejskiej, OECD czy też ONZ - FAO nie ma możliwości rezygnacji z innowacyjnych technologii „bio”. Dynamiczny rozwój różnych obszarów biotechnologii (agrobiotechnologia, biotechnologia przemysłowa, biotechnologia medyczna) i powszechność stosowanych produktów inżynierii genetycznej potwierdzają te prognozy. Jak dotąd nie zaproponowano również rozwiązań alternatywnych. Jednocześnie nie zostały przedstawione żadne weryfikowalne dane naukowe wykazujące szkodliwość dla ludzi lub dla środowiska realizowanych programów gospodarczych związanych ze stosowaniem inżynierii genetycznej.

Ogromne możliwości i nowe perspektywy, jakie są związane z wykorzystaniem biotechnologii legły u podstaw tworzonych przepisów i regulacji prawnych, których celem jest jak najbardziej efektywne gospodarcze wykorzystywanie GMO.

Podstawowym aktem prawnym normującym zagadnienia organizmów genetycznie zmodyfikowanych w Polsce jest ustawa z 22 czerwca 2001 r. „O organizmach genetycznie zmodyfikowanych” (Dz. U., nr 76, poz. 811 z późn. zm.), która weszła w życie 26 października 2001 r.; ustawa została znowelizowana w roku 2003 (nowelizacja weszła w życie 8 sierpnia 2003 r.).

Zakres przedmiotowy ustawy obejmuje:

- zamknięte użycie organizmów genetycznie zmodyfikowanych (GMO),
- zamierzone uwalnianie GMO do środowiska,
- wprowadzanie do obrotu produktów GMO,
- wywóz za granicę i tranzyt produktów GMO,
- właściwość organów administracji rządowej w sprawach GMO.

Z uregulowań tej ustawy wyłączony jest cały szereg ważnych zagadnień, a w szczególności:

- ustawy nie stosuje się do modyfikacji genetycznych genomu ludzkiego;
- w sprawach dotyczących żywności i środków farmaceutycznych stosuje się przepisy o bezpieczeństwie żywności i żywienia oraz przepisy o środkach farmaceutycznych, o ile nie są sprzeczne z przepisami tej ustawy.

Szczególnie istotne i ważne dla naszej gospodarki są obecnie dwie ustawy:

- „O nasiennictwie”: w ustawie z 26 czerwca 2003 r. (w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą z 27 kwietnia 2006 r.) przepisy art. 5 ust. 4 i art. 57 ust. 3 ustanawiają zakaz rejestracji odmian genetycznie zmodyfikowanych oraz zakaz wprowadzania do obrotu materiału siewnego odmian genetycznie zmodyfikowanych.

W tym kontekście prawnym Polski Związek Producentów Kukurydzy poinformował (30.09.2007 r.) o produkcyjnych uprawach kukurydzy MON 810 [Bt] w naszym kraju: w 2006 r. – 100 ha, natomiast w 2007 r. – 340 ha. Łącznie w 2007 r. uprawiano w krajach Unii Europejskiej ponad 100 000 ha., natomiast w skali świata w 2007 r. transgeniczne rośliny uprawiało 12 mln rolników

w 23 krajach na obszarze 114 mln ha (w 2006 r. łączny obszar upraw roślin GM wynosił 102 mln ha).

- „O paszach”: w ustawie z 22 lipca 2006 r. przepis art. 15 ust. 1 pkt 4 ustanawia zakaz wytwarzania, wprowadzania do obrotu i stosowania w żywieniu zwierząt pasz genetycznie zmodyfikowanych. Przepis, o którym mowa będzie obowiązywał od sierpnia 2008 r.

Nowelizacje tych dwóch ustaw są sprzeczne ze stanem prawnym Unii Europejskiej. Dlatego ma miejsce procedura notyfikacji. Przepisy dotyczące np. koegzystencji, zakazu stosowania pasz GM, podlegają notyfikacji na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U., nr 239, poz. 2039 z późn. zm.), które wykonuje dyrektywę 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 22 czerwca 1998 r. ustanawiającą procedurę udzielania informacji w zakresie norm i przepisów technicznych. Przykładowo: przepisy art. 111 ust. 2 pkt 5 i 6 oraz art. 172 ust. 1 (zakaz prowadzenia upraw GM), jako przepisy wprowadzające odstępstwa od dyrektywy 2001/18/WE, wymagają notyfikacji na podstawie art. 95 ust. 5 traktatu Wspólnoty Europejskiej.

Inne ważne normy prawne dotyczące bezpośrednio nowoczesnej biotechnologii to:

- Ustawa „O bezpieczeństwie żywności i żywienia”, która określa wymagania i procedury niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywności i żywienia, a przepisy tej ustawy dotyczą również żywności genetycznie zmodyfikowanej. Ustawa precyzuje również organy urzędowej kontroli żywności: Główny Inspektor Sanitarny, Państwowa Inspekcja Sanitarna i Państwowa Inspekcja Weterynaryjna.
- Ustawa „Prawo własności przemysłowej”, regulująca zagadnienie własności intelektualnej.

W dniu 13 lutego 2007 r. został przyjęty przez Radę Ministrów projekt ustawy „Prawo o GMO”, zgodny z „Ramowym Stanowiskiem Rządu RP w sprawie GMO” opublikowanym 7.03.2006 r. Zasadnicze tezy „Ramowego Stanowiska” można sformułować następująco:

- Zamknięte użycie GMO – jest dopuszczalne;
- Uwolnienie doświadczałne GMO – nie jest dopuszczalne;
- Produkty GM inne niż żywność i pasze – nie są dopuszczalne;
- Żywność GM – tak, ale wyłącznie produkowana i paczkowana poza Polską;
- Pasze – niedopuszczalne;
- Uprawa roślin GM – niedopuszczalne.

Celem projektu tej ustawy było, aby Polska była krajem wolnym od GMO. Podobne stanowisko przyjmują rządy Austrii, Grecji i Węgier. W przypadku naszego kraju, ówczesny rząd podkreślał znaczenie deklaracji wszystkich (oprócz jednego) samorządów regionalnych oraz fakt, że w badaniach ankietowych 70-80% społeczeństwa jest przeciwne GMO. Warto również podkreślić, że 90% ekspertów jest zwolennikami GMO.

Rozwiązania legislacyjne, które będą sprzeczne z legislacją Unii Europejskiej będą podstawą konfliktu z Komisją UE (efektem takiej sytuacji będą nakładane kary umowne). W dalszej kolejności będzie miał miejsce konflikt ze Światową Organizacją Handlu (WTO); także w tym przypadku będzie miało miejsce nakładanie kar umownych. Pozwy z przemysłu, których efektem będą odszkodowania, to kolejna kwestia. Należy także oczekiwać zablokowania rozwoju i postępu nauki i edukacji, a w dalszej konsekwencji także nastąpi obniżenie bezpieczeństwa kraju w konsekwencji braku kadry oraz zaplecza badawczego. Legislacja

zgodna z UE w zasadniczym stopniu zapewnia stymulację biogospodarki i zrównoważony rozwój.

Zespoły eksperckie Komitetu Biotechnologii przy Prezydium PAN oraz Polskiej Federacji Biotechnologii uważają, że konieczna jest aktualizacja polskiego prawa, jednakże projekt nowej polskiej legislacji „Prawo o GMO” przedłożony Komisji Europejskiej 13 kwietnia 2007 r. nie spełnia wymogów prawa unijnego. Zasadniczym celem Rządu Polskiego jest doprowadzenie do stanu prawnego uzasadniającego określenie Polski jako „kraj wolnego od GMO”. Jednakże realizacja tego celu i wprowadzenie bezzasadnie restrykcyjnego prawa jest w naszej ocenie sprzeczne z interesami gospodarki narodowej. Podstawą takiego stanowiska Rządu Polskiego oraz proponowanej legislacji są przesłanki społeczne i polityczne, a nie dane merytoryczne oparte na badaniach naukowych.

W szczególności:

1. Art. 172 ust. 1 i ust. 2 w zasadzie wprowadzają całkowity zakaz upraw roślin GM. Rząd Polski nie przedstawia żadnych argumentów opartych na przesłankach naukowych wykazujących szkodliwość i zagrożenie roślin GM dla ludzi i/lub środowiska. Prawo UE (Dyrektywa 2001/18/WE art. 3(b)) dopuszcza utworzenie rejestru odmian roślin GM i produkcję roślin GM. Ma zatem miejsce rozbieżność projektu legislacji polskiej z prawem UE, która jest dopuszczalna tylko w przypadku przedłożenia argumentacji naukowej uzasadniającej taką rozbieżność.
2. Projekt wymaga przedstawienia oceny zagrożenia (Art. 111 ust. 2 pkt 1) – przygotowanie takiej oceny zagrożenia jest nierealne do wykonania bez możliwości prowadzenia upraw roślin GM w warunkach polowych, co jest niemożliwe w świetle art. 172 ust. 1 i ust. 2.
3. Projekt wymaga (art. 111 ust. 2 pkt 5) przedstawienia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego; jednakże takie plany nie istnieją dla większości regionów Polski.
4. Art. 22 Dyrektywy 2001/18/WE stanowi, że „państwa członkowskie nie mogą zakazywać, ograniczać ani utrudniać wprowadzenia do obrotu GMO w charakterze lub w składzie produktów, które są zgodne z wymaganiami ustanowionymi przez przepisy niniejszej dyrektywy”. Przedłożony projekt aktu prawnego „Prawo o GMO” nie spełnia wymogów tej normy prawnej, a Rząd Polski nie przedstawił żadnych argumentów merytorycznych uzasadniających jej restrykcyjność i sprzeczność z legislacją unijną.

Wielorakie obawy związane z użytkowaniem GMO w rolnictwie, które legły u podstaw abolicyjnych klauzul zawartych w polskich ustawach o paszach i nasiennictwie uzyskały najkrótszą i najbardziej rzeczową odpowiedź w stanowisku Komisji Europejskiej odrzucającej koncepcje nowych polskich uregulowań prawnych (stanowisko opublikowane 19.01.2008r.). Komisja uznała, że Rząd Polski nie przedstawił żadnych danych merytorycznych uzasadniających obawy przed GMO i żywnością GM dopuszczonych do uprawy i obrotu przez kompetentne organy UE zgodnie z odpowiednimi regulacjami prawnymi.

Należy podkreślić, że przepisy UE regulujące użytkowanie GMO, a szczególnie roślin GM w rolnictwie, są bardzo restrykcyjne, a zasada przezorności stosowana jest rygorystycznie. W konsekwencji, przed dopuszczeniem do obrotu lub uprawy, każde indywidualne wydarzenie transformacyjne (a nie tylko jego rodzaj) jest szczegółowo badane pod każdym względem w stopniu nie stosowanym nigdy dotąd w rolnictwie.

Oczywiście, te wszystkie pozytywne fakty nie zmieniają zasady, iż każda innowacyjna technologia wymaga ciągłej, czujnej i obiektywnej analizy i szczególnej obserwacji, aby nie

wystąpiły efekty uboczne. Należy przy tym podkreślić obiektywnie duży zakres obaw społeczeństwa europejskiego (w tym polskiego). "Strachy" biotechnologiczne tworzone na naszym kontynencie są mitami, które powstają z ogromnym hałasem, utrwalają się w ludzkiej świadomości, a odwoływane i prostowane są bardzo niechętnie i cicho. Komercjalizacja biotechnologii wymaga długich terminów i ogromnych inwestycji, dlatego konieczne są regulacje prawne zgodne z normami międzynarodowymi oraz interesem gospodarki narodowej.

Andrzej Anioł¹, Stanisław Bielecki², Tomasz Twardowski^{3,2}

¹Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Radzików, 05-870 Błonie

²Politechnika Łódzka, Instytut Biochemii Technicznej, ul. Stefanowskiego 4/10, 90-924 Łódź

³Instytut Chemii Bioorganicznej PAN, ul. Noskowskiego 12/14, 61-704 Poznań